

De *looks* van een leider

Over de beoordeling van Mark Rutte en de invloed van
gezichtskenmerken

Naam: Dore Engbersen
Studentnummer: S1660772
Datum: Leiden, 18/06/2018
Aantal woorden: 7.469
Begeleider: Prof. dr. J.J.M. van Holsteijn

BACHELOR SCRIPTIE

Instituut Politieke Wetenschap

Universiteit Leiden

Pieter de la Court

Wassenaarseweg 52

2333 AK Leiden

Nederland

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Literatuurreview	4
Electoral volatilititeit en personalisering	4
Uiterlijk in de politiek	6
Theoretisch Kader	9
Methode	13
Experimenteel design	13
Mark Rutte	13
Fotomanipulatie.....	14
Procedure.....	15
Dataverzameling.....	17
Bevindingen	17
Conclusie	22
Literatuur	25
Bijlage.....	30

Inleiding

Zomer 2017 kwam naar buiten dat de Franse president Macron in drie maanden 26.000 euro had uitgegeven aan visagie (NOS, 25 augustus 2017). Hij is niet de enige politicus die waarde hecht aan zijn uiterlijk; andere Franse presidenten gingen hem voor. Zo werd de voormalige president Francois Hollande ‘betrap’ op het in dienst nemen van een privé-kapper die het salaris ontving dat gelijk was aan het salaris van een minister (NOS, 12 juli 2016). De kapper in kwestie vond de compensatie redelijk, want zijn baan was geen gewone baan. Volgens zijn advocaat moest de kapper 24 uur paraat staan en miste hij daardoor zelfs de geboorte van zijn kinderen.

Deze voorbeelden uit de politiek doen de vraag rijzen hoe belangrijk het uiterlijk is in de politiek. Er goed uit willen zien is wellicht van alle tijden. Echter, sinds de komst van massamedia en de ontwikkeling van digitale technologieën is er steeds meer aandacht gekomen voor de persoon achter de politicus in de media (Swanson & Mancini, 1996). Daarnaast zijn visuele beelden steeds meer onderdeel geworden van moderne journalistiek (Domke et al, 2002; Broersma, 2007). Televisiemediën en online media, maar ook krantenmedia zijn min of meer afhankelijk van het gebruik van beeldmateriaal. Logischerwijs komen politici steeds vaker visueel in beeld en worden zij zich meer bewust van hoe ze zichzelf presenteren.

Een andere belangrijke ontwikkeling is het toegenomen gebruik van photoshop. Het werk van fotografen is ten opzichte van vroeger meer gericht op het fotoshopen en perfectioneren van foto's, zegt fotograaf Marcel van de Bergh van de Volkskrant (NOS, 20 februari 2015). In de mode- en reclamewereld is fotoshopen de norm geworden. Bij politici is dat volgens Van de Bergh niet het geval. Het is echter niet onvoorstelbaar dat partijen en politici gebruik maken van photoshop om hun foto's op te poetsen. Ongewenste puistjes of rimpels kunnen eenvoudig worden verwijderd om een ideaal beeld van de politicus te creëren.

De bovengenoemde ontwikkelingen sluiten aan bij de veronderstelling dat er steeds meer aandacht is voor individuele politici in plaats van de partij. Kiezers zouden bij hun partijkeuze zich steeds meer laten leiden door korte-termijn factoren zoals de leider van een partij (Garzia, 2012). Er is echter weinig overeenstemming of individuele politici in toenemende mate bepalend zijn voor de uitkomst van verkiezingen. Wat niet valt te ontkennen is dat individuele politici wel degelijk een rol spelen in de politiek. Met name Bittner (2011) laat zien dat de percepties die kiezers hebben van de eigenschappen van politieke leiders een invloed hebben op hun stemgedrag.

De percepties die kiezers van politieke leiders hebben, worden beïnvloed door verschillende factoren. Een belangrijk onderscheid is het verschil tussen indirecte en directe effecten van King (2002, pp. 4-7). Indirecte effecten van individuele politici op stemgedrag van kiezers hebben te maken met dat wat een politicus doet, bijvoorbeeld als kamerlid of minister. Terwijl de directe effecten van politici te maken hebben met wie de politicus is, hoe hij of zij eruitziet of hoe hij of zij zich publiekelijk gedraagt.

Onderzoek in met name de Verenigde Staten laat zien dat het uiterlijk van politici een invloed kan hebben op de eigenschappen die zij toegedicht krijgen door kiezers (Olivola & Todorov, 2010; Banducci et al., 2008; Poutvaara, 2009; Mattes et al., 2010; Keating et al., 1999). De Verenigde Staten wordt vaak als voorbeeld gezien van een land waarin de persoon achter de politicus een belangrijke rol inneemt (Wattenberg, 2011, p. 76-90). In Nederland speelt de persoon ten opzichte van de partij maar een kleine rol (Holsteyn & Andeweg, 2008). Personen doen er wel toe, maar kiezers stemmen nog altijd eerder op een partij dan op een persoon. In hoeverre de resultaten van de studies naar het uiterlijk van politici ook gelden voor landen buiten de Verenigde Staten, zoals Nederland, is nog maar de vraag. Derhalve is het interessant om te onderzoeken welke invloed het uiterlijk heeft op de perceptie van een nationaal bekend politicus in Nederland. In een experiment zal worden onderzocht of het veranderen van het uiterlijk van Mark Rutte een verschil oplevert in de perceptie van zijn politiek relevante eigenschappen.

Literatuurreview

Electoral volatiliteit en personalisering

Een belangrijke ontwikkeling in de politiek in Nederland is de toegenomen electorale volatiliteit. Tegenwoordig stemmen veel kiezers niet meer vast op één partij. De kiezer is vluchtig en de verkiezingsuitslag is niet eenvoudig te voorspellen (Andeweg & Irwin, 2014, p. 117-139). Lang kon stemgedrag worden verklaard aan de hand van de sociale groep waar de kiezer toe behoorde. De geschiedenis van Nederland is daar een goed voorbeeld van. In de tijd van de verzuiling was de Nederlandse samenleving opgedeeld in grofweg vier zuilen. Elke zuil was een hechte georganiseerde sociale groep, en bepaalde voor een groot gedeelte op welke partij kiezers stemden (Andeweg & Irwin, 2014, p. 118). De assumptie was dat stemmers hun keuze baseerden op loyaliteit met een partij, sociale klasse of religie. Pas rond de jaren '60 van de vorige eeuw begonnen kiezers daadwerkelijk te kiezen en wordt sociale klasse en religie minder bepalend voor een partijkeuze (Rose & McAllister, 1986). Door

modernisering en secularisering werden kiezers steeds onafhankelijker in hun keuze bij het uitbrengen van een stem (Andeweg, 1982). Deze ontwikkeling is te zien in veel ontwikkelde democratieën. De banden die kiezers met een partij hadden zijn afgenomen en partijen hebben zich ontwikkeld van massapartijen tot professionele organisaties (Dalton & Wattenberg, 2000). Ook nieuwe fenomenen zoals ‘split-ticket voting’ en partijvolatiliteit laten zien, dat steeds minder mensen stemmen aan de hand van een partijlijn of sociale identiteit (Thomassen, 2005). Kiezers stemmen niet meer vanzelfsprekend op dezelfde partij, waardoor de electorale volatiliteit toegenomen is (Thomassen, 2005).

Het afnemen van een vaste sociale structuur die stemgedrag bepaalt, geeft ruimte voor nieuwe korte-termijn factoren die stemgedrag beïnvloeden (Dalton & Klingemann, 2007, pp. 11-12). Volgens Garzia (2012) is een stem op een partij niet meer het gevolg van sociale klasse en identiteit, maar het gevolg van zogenaamde ‘attitudes’. Het gevoel van verbondenheid met een partij is afhankelijk van welke mening je hebt over politieke issues, hoe je het functioneren van die partij beoordeelt en wat je vindt van de leider van die politieke partij. Dat laatste staat centraal in het onderzoek naar de personalisering van de politiek: het idee dat de individuele politicus een steeds belangrijkere rol inneemt ten opzichte van de partij (Aarts et al., 2011; McAllister, 2007).

De aanname is dat politieke leiders een steeds prominente rol innemen. Een van de mogelijke oorzaken is de opkomst van massamedia zoals kranten, tv, radio en internet (Ohr, 2011). Persoonlijkheden, kwaliteiten en prestaties van politieke leiders worden onder de loep genomen door de media (Langer, 2007). Bovendien spelen partijleiders en individuele politici een belangrijke rol in de campagne (Swanson & Mancini, 1996). Partijleiders staan groot afgebeeld op verkiezingsposters (Vliegenthart, 2012), laten hun gezicht zien in talkshows en debatten, en spelen vaak een hoofdrol in politieke campagnespotjes. In Nederland, waar partijen relatief weinig geld voor campagne tot beschikking hebben, zijn partijen ook grotendeels afhankelijk van media tijdens de verkiezingscampagne (Andeweg & Irwin, 2014, p.114). Bovendien zijn media een van de meest cruciale informatiebronnen voor kiezers (Shehata & Strömback, 2014).

Fiers en Krouwel (2008) stellen dat in Nederland ook sprake is van een proces van personalisering. Het is nog maar de vraag of dat echt zo is. Wat kiezers van een politici vinden wordt deels bepaald door hun politieke voorkeur. Holmberg en Oscarsson (2011) laten zien dat sympathie voor een partij meer effect heeft op sympathie met de partijleider, dan dat sympathie met de partijleider effect heeft op de sympathie met een partij. Ook onderzoek in Nederland laat zien dat de partij nog altijd een grotere rol speelt dan de individuele politicus

(Holsteijn & Andeweg, 2010; Holsteyn & Andeweg, 2008). Volgens Curtice en Lisi (2015) komt personalisering wel voor in parlementaire systemen, maar is het het sterkst aanwezig in presidentiële stelsels (Curtice & Lisi, 2015, pp. 63-84).

Desalniettemin laat het onderzoek van Holmberg & Oscarsson (2011) zien dat partijleiders wel degelijk invloed kunnen hebben op de populariteit van hun partij. Bovendien laat het onderzoek van Bittner (2011) zien dat de percepties van de eigenschappen van politieke leiders een consistente invloed hebben op de uitkomst van verkiezingen. Bittner (2011) analyseerde verschillende nationale kiezersonderzoeken in Australië, Canada, Groot-Brittannië, Duitsland, Nieuw-Zeeland, Zweden en de Verenigde Staten in de periode van 1968-2006. Volgens het onderzoek behoren eigenschappen van politici tot twee dimensies: karakter en competentie. De perceptie van kiezers van deze eigenschappen heeft een invloed op hun stemkeuze. Ook laat het onderzoek zien dat zelfs onder de groep mensen die veel kennis heeft over de politiek, die percepties van eigenschappen een rol spelen. Bittner moedigt kiezers aan de eigenschappen van politieke leiders in overweging nemen bij hun stemkeuze: 'Voters consider leaders' traits, and in a healthy democracy, so they should' (Bittner, 2011, p. 137).

Uiterlijk in de politiek

Hoewel de indruk die mensen hebben van de eigenschappen van politici een bewuste overweging kan zijn bij een stemkeuze, is de manier waarop die indruk ontstaat soms minder bewust. Uiterlijk is één van die onbewuste factoren die percepties van politieke leiders beïnvloeden. Mensen zijn in staat om het uiterlijk van anderen te beoordelen aan de hand van eigenschappen. Daar hebben ze maar weinig tijd voor nodig. Binnen een flits van een seconde is de eerste indruk gemaakt. Volgens Willis en Todorov (2006) hebben mensen niet meer dan 100 milliseconden nodig om een indruk te vormen over iemands persoonlijkheid op basis van het uiterlijk. De persoonlijkheid die mensen daaruit afleiden, is misschien niet altijd correct (Olivola & Todorov, 2009). Toch zijn die oordelen over het uiterlijk van personen onderdeel van de manier waarop mensen de wereld om hen heen interpreteren.

Verkiezingen zijn complex en de keuze voor een partij evenzeer. Een stemkeuze vereist het verwerken van informatie over tal van onderwerpen en vraagt om verschillende afwegingen op het gebied van bijvoorbeeld economie, buitenlandse politiek, milieu en integratie. Wanneer het brein al die informatie niet kan verwerken, kan het gebruik maken van bepaalde 'ezelsbruggetjes' (Tversky & Kahneman, 1974). Zogenoemde heuristieken maken het makkelijker voor kiezers om een stem uit te brengen, omdat het een complex probleem

eenvoudig kan maken. Een voorbeeld van zo'n heuristiek is partijverwantschap. Partijverwantschap biedt kiezers een makkelijke manier om overzicht te krijgen van alle complexe informatie die beschikbaar is. Als mensen weten voor welke partij een kandidaat uitkomt, weten kiezers waar die politicus voor staat.

Het uiterlijk van politici kan ook dienen als heuristiek (Lau & Redlawks, 2001). Volgens Lau en Redlawks (2001) is het wellicht de meest gehanteerde heuristiek, één die zich niet beperkt tot de politiek. Op elk moment van de dag zijn mensen bezig met het verwerken van visuele beelden en uiterlijk van anderen. Het uiterlijk biedt mensen allerlei informatie waaruit mensen conclusies trekken over iemands persoonlijkheid, zoals leeftijd, geslacht en etniciteit, maar ook gezichtsuitdrukkingen, lichaamstaal, achtergrond en kleding spelen mee bij de beoordeling van iemands persoonlijkheid.

Uiterlijk als verklarende factor voor hoe een indruk over politici worden gevormd, heeft steeds meer aandacht gekregen in de politieke wetenschap. Onderzoek naar uiterlijk in de politiek laat zien dat non-verbale visuele kenmerken zoals kleding (Hendriks & Meijerink, 1998; Reid, 2004), presentatie (Jansen & Holsteijn 1998), leeftijd (Keating, 1999), geslacht (Fox & Smith, 1998; King & Leigh, 2010), gewicht (Roehling, 2014; Murray, 2014) en lengte (Sorokowski, 2010; Stulp et al., 2013; Murray & Schmitz, 2011) invloed hebben op de perceptie die kiezers hebben van politici.

Een aantal hebben onderzocht welke invloed uiterlijk heeft op het aantal stemmen dat politici ontvangen (Banducci et al., 2008; Praino et al., 2014; Poutvaara et al., 2009; Olivola & Todorov, 2010; Lev-On & Waismel-Manor, 2016; Little et al., 2007). Deze studies laten zien dat het uiterlijk een invloed kan hebben op de perceptie die kiezers hebben van de eigenschappen van politieke kandidaten. Politici die hoog scoren op eigenschappen als betrouwbaarheid en competentie hebben in echte verkiezingen grotere kans om stemmen te krijgen. Volgens Banducci et al. (2008), hebben aantrekkelijke kandidaten bijvoorbeeld meer kans om eigenschappen toegedicht te krijgen van succesvolle politici.

Andere onderzoekers richten zich op de invloed van specifieke uiterlijke kenmerken zoals het gezicht. Gezichten bevatten informatie over de leeftijd, etniciteit, en geslacht, maar ook specifieke gezichtskenmerken geven eveneens aanleiding om conclusies te trekken over iemands persoonlijkheid. Binnen de fysionomie wordt gekeken naar welke invloed specifieke gezichtskenmerken hebben op de perceptie van iemands persoonlijkheid. Onderzoek kijkt onder andere naar gezichtshaar, voorhoofd, contour van het hoofd, ogen, mond, neus, kaak en kin (Alley, 1988, pp. 179-183). Al die gezichtskenmerken hebben een invloed op het oordeel over de persoonlijkheid van iemand.

Onderzoek naar gezichtskenmerken binnen de fysionomie maakt bijna uitsluitend gebruik van onbekende gezichten. Het is dan nog maar de vraag, of zulke effecten van het uiterlijk ook invloed hebben op bekende gezichten, laat staan het gezicht van een nationaal bekend politicus. De beelden die mensen van bekende politici hebben, komen verpakt met allerlei andere zaken die ze al over de betreffende politicus weten, zoals partijvoorkeur, standpunten, eerdere uitspraken en het gedrag van die politicus.

Keating et al. (1999) proberen uit te zoeken of verandering in gezichtskenmerken van bekende politici zorgt voor een verandering van het oordeel dat mensen hebben over de persoonlijkheden van die politici. Door de lippen en mond van Amerikaanse presidenten Clinton, Reagan en Kennedy te verkleinen werden geprobeerd gezichten ouder te laten lijken en door het vergroten van de lippen en mond werden de presidenten geacht een jonger en meer 'baby face' gezicht te hebben. De achterliggende gedachte was, dat oudere, volwassen gezichten als strenger en dominanter zouden worden beoordeeld, terwijl jong uitziende gezichten meer aantrekkelijk, eerlijk en begripvol zouden zijn. De jonge versie van Clinton werd inderdaad als aantrekkelijker en eerlijker gezien en de oudere versie van Kennedy als strenger. De grootte van de lippen en mond bleek een invloed te hebben op de perceptie van iemands leeftijd en resulteerde in een ander oordeel over persoonlijke eigenschappen. Bovendien bleek dat subtiele gezichtsveranderingen kunnen zorgen voor verschillen in de beoordeling van politici, zelfs van Amerikaanse presidenten.

Het onderzoek naar de invloed van uiterlijk op de perceptie die kiezer hebben van politici is voornamelijk afkomstig uit de Verenigde Staten. Bovendien is de assumptie dat uiterlijk ook een invloed heeft op de perceptie van bekende politici alleen onderzocht in het Amerikaanse onderzoek van Keating et al. (1999). Om erachter te komen of uiterlijk invloed heeft op de percepties van bekende politici in Nederland zal worden onderzocht of het veranderen van het uiterlijk van Mark Rutte een invloed heeft op de beoordeling van zijn politiek relevante eigenschappen. Hebben mensen een ander oordeel over deze eigenschappen van Rutte na het zien van een andere versie van zijn uiterlijk?

Om dit te onderzoeken is gebruik gemaakt van een enquête-experiment waarin mensen gevraagd werden Mark Rutte te beoordelen aan de hand van een aantal politiek relevante eigenschappen, nadat ze willekeurig zijn blootgesteld aan een gemanipuleerde foto van Mark Rutte. Om te voorkomen dat de deelnemers in de gaten hadden dat de foto bewerkt is, is gekozen om één gezichtskenmerk te manipuleren. Dit gezichtskenmerk is de kaaklijn. De centrale onderzoeksvraag luidt dan ook:

Welke effect heeft het verbreden of versmallen van de kaaklijn op de perceptie van de politiek relevante eigenschappen van Mark Rutte?

Theoretisch Kader

In dit onderzoek is gekozen om te kijken naar het effect dat de sterkte van de kaaklijn heeft op de perceptie van eigenschappen van Mark Rutte. Een bekend stereotype is namelijk dat een vooruitstekende kin en een sterke kaaklijn wijst op wilskracht, ambitie en vastberadenheid (Alley, 1988, p. 183). Van oudsher is de gedachte dat een naar buiten getrokken kin een teken is van strijdlustigheid en een naar binnen getrokken kin een uiting is van angst en onderdrukking (Guthrie, 1970, p. 270). Bovendien gaat de grootte van de kaaklijn vaak gepaard met een grote hoeveelheid aan testosteron. Uit onderzoek blijkt dat mensen met veel testosteron sneller risico's nemen en zich dominanter gedragen (Dabbs et al., 1995). Dat geldt ook voor mensen met mannelijke gezichtskenmerken zoals een sterke kaaklijn en forse wenkbrauwen (Pound et al., 2009). Zowel kinderen als volwassenen beoordelen gezichten met een brede kaaklijn als dominanter (Keating, 1985; Keating et al., 1981). Onderzoek in België vroeg aan mensen om politici op basis van het uiterlijk een score te geven hoe geschikt ze zouden zijn voor de politiek (De Vries & Landtsheer, 2008, pp. 225-227). Politici met een scherpe kaaklijn kregen gemiddeld hogere scores dan meer ronde gezichten (De Vries & Landtsheer, 2008, p. 225). Het hebben van een 'baby face' had daarentegen een negatieve werking op de politieke geschiktheid die werd toegeschreven aan kandidaten.

Om te onderzoeken of de sterkte van de kaaklijn een invloed heeft op de perceptie die kiezers hebben van Mark Rutte, zijn deelnemers gevraagd hem te beoordelen aan de hand van een aantal eigenschappen. Eigenschappen die aan politici worden toebedeeld en in veel studies naar eigenschappen van politieke leiders worden onderzocht, behoren volgens Bittner (2011) tot twee dimensies: competentie en karakter. Eigenschappen die in de competentiedimensie vallen hebben te maken met leiderschapskwaliteiten en intelligentie. Karaktereigenschappen kunnen onderverdeeld worden in eigenschappen als integriteit en empathie (Kinder, 1980; Bittner, 2011).

Ten eerste is gekozen voor twee eigenschappen die op de competentiedimensie liggen: sterke leider en vastberaden. Deze eigenschappen komen vaak voor in onderzoek naar de persoonlijkheden van politici en het zijn eigenschappen die van belang worden geacht bij de beoordeling van politici (Bittner, 2011, pp. 47-51). De verwachting is dat een meer mannelijke versie van Mark Rutte, met een brede kaaklijn, hoger

zal scoren op eigenschappen die liggen op de competentiedimensie dan dat het geval is bij het normale gezicht van Rutte. Mannelijke gezichten hebben hoekige en brede vormen, terwijl vrouwelijke gezichten smaller en ronder zijn (Perrett et al., 1998). Een bredere kaaklijn, vierkant gezicht en relatieve breedte van het gezicht worden geassocieerd met dominantie en competentie (Oliva & Todorov, 2010; Todorov et al., 2008; Keating, 1985; Keating et al., 1981).

Ook laat onderzoek zien dat gezichten die sterke aanwijzingen geven over de lengte van een persoon vaak als sterkere leiders worden gezien (Re et al., 2013). Lengte van politici wordt namelijk over het algemeen als belangrijk gezien bij het beoordelen van politici (Sorokowski, 2010; Stulp et al., 2013; Murray & Schmitz, 2011). Als iemand een gezicht heeft waardoor wordt gedacht dat die persoon ook langer is, heeft dat een positief effect op de mate waarin iemand als sterke leider wordt gezien. Bovendien werd in het onderzoek van Re et al. (2013) door een computer geanalyseerd hoeveel masculiene kenmerken de gezichten bezaten. Vervolgens werd gecontroleerd of een hoge mate van masculiniteit in het gezicht correleerde met de beoordeling van leiderschapskwaliteiten en lengte. Dit bleekt echter niet het geval. Wel stellen de auteurs dat de kaaklijn op zichzelf een aanwijzing kan geven over de lengte van een persoon. Iemand met een lang gezicht heeft vaak een sterke kaaklijn, en wordt als lang ingeschat. Het is aannemelijk dat met name politici met een brede en scherpe kaaklijn worden gezien als sterke leiders, terwijl andere masculiene gezichtseigenschappen er minder toe doen bij de perceptie van leiderskwaliteiten.

In tegenstelling tot de mannelijke versie van Rutte, is de verwachting dat een meer vrouwelijke versie van Rutte, met een smalle kaaklijn, een lagere score krijgt dan de normale foto bij de eigenschappen op de competentiedimensie. Het onderzoek van Keating (1999) en anderen laat namelijk zien dat gezichten die er jong en vrouwelijker uitzien als minder competent worden gezien (Zebrowitz & Montepare, 2005; Todorov et al., 2005). Politici met een 'baby face' worden volgens Todorov et al. (2005) het minst verkozen, omdat ze als minder competent worden gezien.

Ten tweede is gekozen voor drie eigenschappen die op de karakterdimensie liggen. Wederom is gekozen voor drie veel voorkomende eigenschappen: zorgzaam, betrouwbaar en eerlijk. Deze drie eigenschappen staan in de top tien van meest gevraagde eigenschappen in kiezersonderzoek volgens Bittner (2011, p. 38). Eigenschappen als betrouwbaarheid, eerlijkheid en zorgzaamheid zijn eigenschappen die dus relevant zijn voor de beoordeling van politieke leiders.

De verwachting is dat een meer feminiene versie van Mark Rutte, met een smalle kaaklijn, beter scoort op eigenschappen binnen de karakterdimensie dan het normale gezicht van Rutte. Ronde gezichten met een kleine kin en een zwakke kaaklijn worden geassocieerd met jeugdigheid en vrouwelijkheid (Keating, 1998; Perrett et al., 1998; Friedman & Zebrowitz, 1992). Bovendien worden volgens Perrett et al. (1998) feminiene gezichten over het algemeen gezien als aantrekkelijker, eerlijker, emotioneler en beter geschikt als ouder. Als het uiterlijk een effect heeft op de perceptie van Mark Rutte, zou een smalle kaaklijn in theorie beter moeten scoren op eigenschappen die op de karakterdimensie liggen.

Ten derde is gekozen voor twee karaktereigenschappen die een belangrijke plek kennen in het politieke klimaat van Nederland: coöperatief en compromisbereid. Een belangrijke en vaak noodzakelijke eigenschap van politici in Nederland is namelijk dat ze kunnen samenwerken met andere partijen en bereid zijn om tot een compromis te komen in bijvoorbeeld een coalitie (Andeweg & Irwin, 2014, pp. 143-162). De eigenschap compromisbereid is eerder onderdeel geweest van een onderzoek naar eigenschappen van politici in Nederland (Holsteyn, 1987, pp. 91-107). Uit dit onderzoek bleek dat Nederlandse kiezers compromisbereidheid als belangrijke eigenschap zien voor een ideale politicus.

De verwachting is dat een smalle kaaklijn beter wordt beoordeeld op de eigenschappen coöperatief en compromisbereid. Volgens Spisak et al. (2011) wordt er van meer feminiene gezichten verwacht dat ze minder competitief zijn en beter samenwerken, terwijl van masculiene gezichten het tegenovergestelde wordt verwacht. Masculiene gezichten zouden vaker worden gekozen wanneer er sprake is van conflicten tussen groepen en feminiene gezichten wanneer het om een conflict binnen een groep gaat (Spisak et al., 2011; Little et al., 2012). De verwachting is dus dat feminiene gezichten hoger scoren op de eigenschap compromisbereid en coöperatief.

In het kort zijn er twee hoofdhypotheses. Ten eerste is de verwachting dat de foto met het gezicht van Rutte met een brede kaaklijn beter zal scoren dan de andere twee foto's bij de eigenschappen sterke leider en vastberaden. Op de eigenschappen zorgzaam, betrouwbaar, eerlijk, coöperatief en compromisbereid is de verwachting dat het brede gezicht lager zal scoren dan de andere foto's. Ten tweede wordt precies het tegenovergestelde verwacht van het gezicht met een smalle kaaklijn. Op de eigenschappen die op de competentiedimensie liggen zal de smalle kaaklijn lager scoren dan het normale gezicht en het brede gezicht, terwijl bij de karaktereigenschappen het gezicht met de smalle kaaklijn hoger zou moeten scoren dan de andere foto's.

Naar aanleiding hiervan zijn specifieke toetsbare hypothesen opgesteld:

Hypothese 1: *Het gezicht van Rutte met de brede kaaklijn zal hoger scoren dan de normale foto op de eigenschap sterke leider.*

Hypothese 2: *Het gezicht van Rutte met een smalle kaaklijn zal lager scoren dan de normale foto op de eigenschap sterke leider.*

Hypothese 3: *Het gezicht van Rutte met een brede kaaklijn zal hoger scoren dan de smalle foto op de eigenschap sterke leider.*

Hypothese 4: *Het gezicht van Rutte met de brede kaaklijn zal hoger scoren dan de normale foto op de eigenschap vastberaden.*

Hypothese 5: *Het gezicht van Rutte met de smalle kaaklijn zal lager scoren dan de normale foto op de eigenschap vastberaden.*

Hypothese 6: *Het gezicht van Rutte met een brede kaaklijn zal hoger scoren dan de smalle foto op de eigenschap vastberaden.*

Hypothese 7: *Het gezicht van Rutte met de brede kaaklijn zal lager scoren dan de normale foto op de eigenschap zorgzaam.*

Hypothese 8: *Het gezicht van Rutte met een smalle kaaklijn zal hoger scoren dan de normale foto op de eigenschap zorgzaam.*

Hypothese 9: *Het gezicht van Rutte met een smalle kaaklijn zal hoger scoren dan de brede foto op de eigenschap zorgzaam.*

Hypothese 10: *Het gezicht van Rutte met de brede kaaklijn zal lager scoren dan de normale foto op de eigenschap betrouwbaar.*

Hypothese 11: *Het gezicht van Rutte met een smalle kaaklijn zal lager scoren dan de normale foto op de eigenschap betrouwbaar.*

Hypothese 12: *Het gezicht van Rutte met een smalle kaaklijn zal hoger scoren dan de brede foto op de eigenschap betrouwbaar.*

Hypothese 13: *Het gezicht van Rutte met de brede kaaklijn zal lager scoren dan de normale foto op de eigenschap eerlijk.*

Hypothese 14: *Het gezicht van Rutte met een smalle kaaklijn zal hoger scoren dan de normale foto op de eigenschap eerlijk.*

Hypothese 15: *Het gezicht van Rutte met een smalle kaaklijn zal hoger scoren dan de brede foto op de eigenschap eerlijk.*

Hypothese 16: *Het gezicht van Rutte met de brede kaaklijn zal lager scoren dan de normale foto op de eigenschap coöperatief.*

Hypothese 17: *Het gezicht van Rutte met een smalle kaaklijn zal hoger scoren dan de normale foto op de eigenschap coöperatief.*

Hypothese 18: *Het gezicht van Rutte met een smalle kaaklijn zal hoger scoren dan de brede foto op de eigenschap coöperatief.*

Hypothese 19: *Het gezicht van Rutte met de brede kaaklijn zal lager scoren dan de normale foto op de eigenschap compromisbereid.*

Hypothese 20: *Het gezicht van Rutte met een smalle kaaklijn zal hoger scoren dan de normale foto op de eigenschap compromisbereid.*

Hypothese 21: *Het gezicht van Rutte met een smalle kaaklijn zal hoger scoren dan de brede foto op de eigenschap compromisbereid.*

Methode

Experimenteel design

Om te onderzoeken welk effect het breder of smaller maken van de kaaklijn heeft op de beoordeling van eigenschappen van Rutte is gebruik gemaakt van een experimenteel survey-design. Het experimentele design biedt de mogelijkheid om een bepaalde variabele (kaaklijn) te manipuleren en de overige variabelen constant te houden. Dit maakt het mogelijk om effecten van elkaar te scheiden en op intern valide wijze empirische steun te vinden of de breedte van de kaaklijn invloed heeft op de perceptie van Mark Ruttes eigenschappen.

Het onderzoek vond plaats onder 150 Nederlandse deelnemers, die gevraagd werden Mark Rutte te beoordelen. De deelnemers werden willekeurig in drie groepen verdeeld. De eerste groep kreeg de originele foto van Rutte te zien, de tweede groep kreeg een mannelijke versie van de dezelfde foto te zien en de derde groep een vrouwelijke versie van de foto.

Mark Rutte

In dit onderzoek is gekozen om het gezicht te manipuleren van Mark Rutte, de huidige minister-president van Nederland. Rutte is vanaf 2010 minister-president en is momenteel bezig met zijn derde ambtsperiode. In het Nationaal Kiezersonderzoek (2012) werden respondenten gevraagd om een sympathiescore te geven voor Rutte. 99 procent van de deelnemers kon de vraag beantwoorden. Zodoende kon worden verwacht dat vrijwel alle deelnemers wisten wie Mark Rutte was. Er is bewust gekozen voor het gezicht van een bekend politicus. Bekende gezichten komen namelijk verpakt met een reputatie. Wordt, ondanks de reputatie die Rutte heeft, Rutte toch anders beoordeeld wanneer zijn uiterlijk is

gemanipuleerd? Bij onbekende gezichten wordt puur op het uiterlijk beoordeeld. Dat is voldoende wanneer een uitspraak wordt gedaan over de invloed van uiterlijk in het algemeen. Maar zoals Keating (1999) stelt, zegt onderzoek naar onbekende gezichten weinig over bekende gezichten zoals die van een nationaal bekend politicus. De keuze voor Mark Rutte is een ‘least-likely case’. Wanneer blijkt dat zelfs bij minister-president Rutte uiterlijk effect heeft op zijn beoordeling, dan is het zeer aannemelijk dat bij minder bekende politici dit ook het geval is en wellicht in nog sterkere mate.

Fotomanipulatie

Elk deelnemer kreeg dezelfde foto van Rutte te zien, op een ding na: de kaaklijn. Met behulp van Photoshop zijn de foto’s bewerkt op twee manieren. Bij het bewerken van de foto’s werd geprobeerd de foto’s zodanig te bewerken dat er een effect mogelijk was, maar respondenten niet in de gaten zouden hebben dat er gefotoshopt is. Het gezicht van Mark Rutte¹(zie foto 1) heeft al van zichzelf een vrij scherpe kaaklijn, en een kin die vooruitsteekt waardoor de contouren van het gezicht van Rutte hoekig zijn. Hoewel hier wordt gesproken over de originele foto van Mark Rutte, is niet uit te sluiten dat deze foto niet eerder is gefotoshopt.

Bij de mannelijke versie van Rutte werd de kaaklijn breder gemaakt en ook werd het gezicht hoekiger gemaakt door de afstand tussen de neus en kin te vergroten. Belangrijk om op te merken is dat wanneer de kaaklijn wordt verbreed ook het gezicht in geheel breder wordt. Kortom het feit dat getracht wordt een gezichtskenmerk te manipuleren, wil niet zeggen dat er eventuele andere kenmerken onbewust mee veranderen.

Bij de meer vrouwelijke versie werd geprobeerd de kaaklijn te versmallen en de contouren van het gezicht ronder te maken. Om een ronder gezicht te krijgen werd de sterk vooruitstekende kin, die Mark Rutte in de originele foto heeft, afgezwakt en ronder gemaakt, waardoor de contouren van het gezicht minder hoekig worden en een meer vrouwelijke vorm aanneemt. Ook hier moet worden opgemerkt dat het versmallen van het gezicht de verhouding van andere gezichtskenmerken beïnvloed. Voor zover mogelijk werd geprobeerd de verhouding tussen gezichtskenmerken die niet de focus zijn van dit onderzoek constant te houden.

Om de verschillen tussen de manipulatie met elkaar te vergelijken, zijn twee afstanden in het gezicht gemeten. De horizontale kaaklijn van mondhoek tot mondhoek en de verticale lijn van neus tot kin. Het relatief mannelijke gezicht had een 8 procent bredere

¹ Bron foto: <https://www.rijksoverheid.nl/regering/bewindspersonen/mark-rutte/foto>

kaaklijn en 10 procent meer lengte van neus tot kin. De relatief vrouwelijke versie van het gezicht had een 16 procent smallere kaaklijn en 22 procent minder lengte van neus tot kin.

Procedure

Het experiment werd uitgevoerd aan de hand van een online enquête. Allereerst werd de respondent gevraagd op de eerste pagina of hij/zij geïnteresseerd was in politieke onderwerpen. Ten tweede werd gevraagd hoe goed of slecht men Mark Rutte kende.

In het volgende onderdeel van de enquête kregen respondenten van Mark Rutte een foto te zien en werden ze vervolgens gevraagd hem te beoordelen aan de hand van de gekozen eigenschappen. De manipulatie die te zien kregen betrof de foto van de tweede groep respondenten. De eerste groep kregen de originele foto van Mark Rutte, de

Drie versies van Mark Rutte (links: smal, midden: normaal, rechts: breed)

Foto 1

experiment uitgevoerd aan een online Allereerst werd eerste pagina of zeer tamelijk of niet was in politieke Ten tweede hoe goed of dacht Mark kennen.

volgende de enquête respondenten van Mark Rutte vervolgens te beoordelen van de gekozen De manipulatie die te zien kregen. groep kregen de te zien van tweede groep

een versie met een brede kaaklijn en de derde groep de foto met een ronde en smalle kaaklijn. *Random assignment* van de groepen werd bereikt door de foto van Mark Rutte, die respondenten kregen te zien, willekeurig te selecteren. De online survey software ‘Qualtrics’ koos per respondent willekeurig een van de drie foto’s. Hierdoor kon worden verwacht dat de drie groepen in hoge mate vergelijkbaar met elkaar zouden zijn, waardoor het enige verschil tussen de drie groepen de foto is die ze te zien kregen. Respondenten werd gevraagd om op de foto te klikken. Pas wanneer er op de foto was geklikt, kon de enquête worden vervolgd. Het voordeel hiervan is dat bij de verwerking van data duidelijk is welke foto de respondent gezien heeft en vooral dat het verzekert dat respondenten naar de foto hebben gekeken. Dat de respondent de foto ziet, is een cruciaal onderdeel van het experiment.

Vervolgens werd de respondenten gevraagd Mark Rutte te beoordelen aan de hand van de volgende eigenschappen: vastberaden, sterke leider, zorgzaam, eerlijk, betrouwbaar, coöperatief, compromisbereid. De eigenschappen zijn gekozen op basis van de verwachtingen die zijn geuit over het effect van de kaaklijn. Respondenten konden bij elke eigenschap een scoren geven van 0 tot 100, waarbij 0 inhoudt dat Mark Rutte de eigenschap totaal niet bezit en 100 dat hij de eigenschap volledig bezit. Er is gekozen voor een slider op een schaal van 100 punten, zodat de scores van de verschillende eigenschappen op dezelfde schaal konden worden vergeleken. Daarnaast werd de volgorde van eigenschappen gerandomiseerd, zodat de volgorde waarin de eigenschappen werden gevraagd geen invloed zou hebben op de scores.

In het laatste onderdeel van de enquête werden achtergrondvragen gesteld over onderwijsniveau, politieke voorkeur en links-rechtsplaatsing. De vraag en antwoordcategorieën zijn gemaakt naar het voorbeeld van CBS (2018) en het Nationaal Kiezers Onderzoek (2012). Om te voorkomen dat respondenten, die in de gaten hadden dat er was gemanipuleerd met de foto, werden meegenomen in de data-analyse, werd aan het einde van de survey de volgende vraag gesteld: “Heeft u nog opmerkingen over de enquête?” Wanneer de deelnemer aangaf dat er was gefotoshopt met de foto, werden deze gevallen niet meegenomen in de analyse.

Tenslotte moet nog een aspect benoemd worden. Het fotoshoppen van het gezicht van Mark Rutte en vervolgens bewust beïnvloeden van respondenten met het gemanipuleerde uiterlijk, is mogelijk ethisch problematisch. Het is uiteraard niet de bedoeling geweest om het gedrag van kiezers buiten deze enquête te beïnvloeden. De manipulatie van de foto van Mark Rutte is uitsluitend bedoeld om te kijken of verschillend uiterlijk een andere perceptie oplevert op de beoordeling van eigenschappen in de enquête. Bovendien is het doel

van dit onderzoek niet om politici en partijen aan te moedigen al hun foto's zo gunstig mogelijk te bewerken. Integendeel, met dit onderzoek wordt geprobeerd bewijs te vinden voor het belang van personen en hun uiterlijk in de politiek, zodat er meer kennis ontstaat over de manier waarop kiezers tot een oordeel komen. Het doel van dit onderzoek is eerder kiezers daarvan bewust te maken, Dit maatschappelijke en wetenschappelijke belang weegt op tegen de mogelijke ethische bezwaren van dit onderzoek.

Dataverzameling

De dataverzameling van het experiment vond plaats van 14 tot en met 16 mei 2018. In deze periode hebben 150 mensen meegedaan aan het experiment. De deelnemers zijn benaderd op de Faculteit Sociale Wetenschap en de Faculteit van de Geesteswetenschappen van de Universiteit Leiden. De drie verschillende groepen bestonden uit 50 respondenten. De respondenten werden binnen in de kantine en hal individueel aangesproken. De enquête werd door iedereen op dezelfde laptop gemaakt. Bij elke deelnemer werden dezelfde paginagrootte en helderheid van het scherm gebruikt. Wanneer respondenten in een groepje zaten, werden zij erop gewezen dat het belangrijk was dat ze de enquête voor zichzelf invulden, en dat de vragen naar alle eerlijkheid diende te worden beantwoord. Gemiddeld deden respondenten twee minuten over het invullen van de enquête. 68 (45%) mannen deden mee aan het onderzoek en 80 (54%) vrouwen (twee respondenten weigerden antwoord te geven op deze vraag). 96 procent van de deelnemers had een leeftijd tussen de 16 en 29 jaar. De overige respondenten hadden een leeftijd tussen de 30 en 64 jaar. Er was nagenoeg geen verschil tussen de drie groepen wat betreft politieke interesse, bekendheid met Rutte, geslacht, leeftijd, onderwijsniveau en politieke voorkeur.

Bevindingen

Op twee respondenten na had niemand problemen om de enquête in te vullen. Twee mensen merkten iets op aan de smalle foto van Rutte en vonden de foto vreemd of vroegen zich af wat er aan de foto veranderd was. Deze gevallen werden niet meegenomen in de analyse.

Niemand gaf aan Rutte heel slecht te kennen, 38 procent van de deelnemers dacht Mark Rutte slecht te kennen, 45 procent redelijk, en respectievelijk 15 en 1 procent van de deelnemers dacht hem goed of heel goed te kennen.

In Tabel 1 staat per groep een overzicht van de gemiddelde scores die werden gegeven aan de eigenschappen van Mark Rutte. De eerste eigenschap sterke leider leverde de grootste verschillen op. Tevens was dit de enige eigenschap waarbij een one-way

ANOVA een significant verschil aantoonde tussen de scores van de drie groepen ($F\text{-ratio}=3,179$, $p=0,045$). De verwachting was dat het brede gezicht beter zou scoren op deze eigenschap dan de andere normale foto, maar het normale gezicht kreeg echter gemiddeld de hoogste score (63,9). Het brede gezicht deed het iets minder met een gemiddelde score van 59,9 en het smalle gezicht een score van 54,2. De eerste en derde hypothese wordt niet bevestigd. De tweede hypothese dat het smalle gezicht lager zou scoren dan het normale gezicht van Rutte is de enige hypothese die significant verschil laat zien en werd bevestigd.

De gemiddelde scores bij de eigenschap vastberadenheid liepen minder uiteen tussen de groepen. In tegenstelling tot wat werd verwacht waren de gemiddelde scores van het normale gezicht (67,8) en het smalle gezicht (66,0) ongeveer even hoog. Het gezicht van Rutte met de brede kaaklijn, waarvan werd verwacht dat die de hoogste score zou krijgen op bij de eigenschap vastberaden, had de laagste score met 62,3. De verschillen tussen de groepen ten opzichte van de verschillen binnen de groepen waren niet significant ($F\text{-ratio}=1,089$, $p=0,33$). Hypotheses 4, 5 en 6 konden dus niet worden bevestigd.

Bij de eigenschappen op de karakterdimensie was er weinig verschil tussen de drie gezichten. De verwachting was dat het smalle gezicht van Rutte het best zou scoren op deze eigenschappen. Het grootste verschil is te zien bij de eigenschap zorgzaamheid. Het normale gezicht krijgt een gemiddelde score van 56,8, het smalle 52,6 en het brede gezicht 50,9. Ook hier zijn de verschillen tussen de drie groepen niet significant ($F\text{-ratio}=1,156$, $p=0,32$). De gemiddelde scores voor de eigenschap coöperatief en compromisbereid waren het hoogst bij de normale foto. De gemanipuleerde foto's scoorden beide iets lager. De gemiddelde scores voor de eigenschappen betrouwbaarheid en eerlijkheid verschilden niet per gezicht. Alle verschillen tussen de drie groepen bij de eigenschappen op de karakterdimensie zijn niet significant. Hypotheses 7 tot en met 21 konden eveneens niet worden bevestigd.

Vervolgens is de analyse nogmaals uitgevoerd zonder de respondenten die dachten Rutte goed of heel goed te kennen (Tabel 2). De verwachting is dat mensen die Rutte minder goed kennen eerder worden beïnvloed door het uiterlijk. Mensen die Rutte goed kennen, zouden meer af kunnen gaan op de kennis die ze al van hem hebben. In Tabel 2 staan per groep de gemiddelde scores van de eigenschappen voor de mensen die dachten Rutte slecht of redelijk te kennen.

Het normale gezicht wordt ook in dit geval weer het meest als sterke leider gezien (64,9). Het brede gezicht scoorde iets lager (59,9) en het smalle gezicht kreeg gemiddeld de laagste score met 54,2. Ook de eigenschappen vastberaden en zorgzaam lieten

iets meer verschillen zien tussen groepen. De scores van de verschillende gezichten voor deze eigenschappen wezen echter niet in de richting die werd verwacht. Het normale gezicht (67,3) van Rutte scoorde wederom het hoogst op de eigenschap vastberadenheid en het smalle gezicht (65,4) net daaronder, terwijl het brede gezicht, waarvan werd verwacht dat die de hoogste score zou halen, een gemiddelde score had van 58,9. Bij de eigenschap zorgzaamheid scoorde, tegen verwachting in, het normale gezicht het hoogst met een score van 58,3. Zowel het brede gezicht (49,6) als het smalle gezicht (51,0) scoorde een stuk lager. De groep respondenten die Mark Rutte slecht of redelijk dacht te kennen waren enigszins gevoeliger voor het uiterlijk van de minister-president. Desalniettemin was sterke leider de enige eigenschap die significant verschil liet zien ($F\text{-ratio}=4,743$, $p=0,01$). Om vergelijkbare redenen als de vorige analyse zou het relevant zijn om een analyse uit te voeren waarin wordt gekeken naar het verschil tussen de VVD-kiezers en niet-VVD-kiezers. Mensen die op de VVD stemmen zouden wellicht meer bekend zijn met Mark Rutte als persoon en minder beïnvloedbaar zijn voor manipulatie van zijn uiterlijk. De genomen steekproef voor dit experiment bevat echter te weinig VVD-kiezers, om een representatieve analyse uit te voeren.

Tabel 1

Gemiddelde beoordeling van eigenschappen van Mark Rutte per foto

Eigenschap	Versie	Gemiddelde score	Vershil gemiddelde tussen groepen	Significantie van het verschil (P-niveau)	F-ratio	N=
Sterke leider	Normale foto	64	N-B: 4	0,55	3,179* (0,045)	48
	Brede foto	60	B-S: 6	0,30		49
	Smalle foto	54	N-S: 10	0,035*		48
Vastberaden	Normale foto	68	N-B: 6	0,32	1.089 (0,339)	48
	Brede foto	62	B-S: -4	0,58		49
	Smalle foto	66	N-S: 2	0,89		48
Coöperatief	Normale foto	66	N-B: 2	0,87	0,539 (0,585)	48
	Brede foto	64	B-S: 2	0,85		50
	Smalle foto	62	N-S: 4	0,55		48
Compromisbereid	Normale foto	67	N-B: 2	0,86	0,157 (0,855)	48
	Brede foto	65	B-S: 0	0,99		50
	Smalle foto	65	N-S: 2	0,89		48
Zorgzaam	Normale foto	57	N-B: 6	0,30	1,156 (0,318)	48
	Brede foto	51	B-S: -2	0,90		49
	Smalle foto	53	N-S: 4	0,54		48
Eerlijk	Normale foto	50	N-B: 0	0,99	0,018 (0,983)	48
	Brede foto	50	B-S: 0	0,98		49
	Smalle foto	50	N-S: 0	0,98		48
Betrouwbaar	Normale foto	51	N-B: -1	0,99	0,016 (0,984)	48
	Brede foto	52	B-S: 0	1,00		49
	Smalle foto	52	N-S: -1	0,98		48

Opmerking: Significantie van het verschil werd berekend door middel van Post Hoc Tukey HSD test. ***p<0,001, **p<0,01, *p<0,05

Tabel 2

Gemiddelde beoordeling van eigenschappen van Mark Rutte per foto, voor de respondenten die Mark Rutte slecht of redelijk kennen

Eigenschap	Versie	Gemiddelde score	Verskil gemiddelde tussen groepen	Significantie van het verschil (P-niveau)	F-ratio	N=
Sterke leider	Normale foto	65	N-B: 5	0,412	4,743*	41
	Brede foto	60	B-S: 7	0,171	*	41
	Smalle foto	52	N-S: 13	0,007**	(0,01)	39
Vastberaden	Normale foto	67	N-B: 8	0,093	2,425	41
	Brede foto	59	B-S: -7	0,24	(0,093)	41
	Smalle foto	65	N-S: 2	0,83		39
Coöperatief	Normale foto	65	N-B: 2	0,85	0,269	38
	Brede foto	63	B-S: 1	0,98	(0,764)	42
	Smalle foto	62	N-S: 3	0,76		41
Compromisbereid	Normale foto	66	N-B: 2	0,87	0,496	41
	Brede foto	64	B-S: 2	0,86	(0,610)	42
	Smalle foto	62	N-S: 4	0,58		39
Zorgzaam	Normale foto	58	N-B: 8	0,15	2,024	41
	Brede foto	50	B-S: -1	0,95	(0,137)	41
	Smalle foto	51	N-S: 7	0,27		39
Eerlijk	Normale foto	51	N-B:1	0,83	0,166	41
	Brede foto	50	B-S:2	0,94	(0,847)	41
	Smalle foto	48	N-S:3	0,83		39
Betrouwbaar	Normale foto	54	N-B:2	0,87	0,329	41
	Brede foto	52	B-S:1	0,94	(0,720)	41
	Smalle foto	50	N-S:4	0,70		39

Opmerking: Significantie van het verschil werd berekend door middel van Post Hoc Tukey HSD test. ***p<0,001, **p<0,01, *p<0,05

Conclusie

Binnen de politieke wetenschap bestaat er discussie over welk effect het uiterlijk van politici heeft op de perceptie die kiezers van hen hebben. Wetenschappers tonen aan dat uiterlijk een effect heeft op de eigenschappen die toegedicht worden aan iemand. Bijna alle studies richten zich op het beoordelen van onbekende gezichten, wat het voordeel heeft dat personen alleen op hun uiterlijk beoordeeld kunnen worden, maar het nadeel dat het niet goed toepasbaar is op de realiteit. In werkelijkheid zijn politici immers vaak bekend onder de bevolking, met name de politieke leiders die een belangrijke rol spelen in de campagne van de partij. Keating et al. (1999) toont echter aan dat ook manipulatie van gezichten van zelfs presidenten uit de Verenigde Staten invloed heeft op de perceptie van hun persoonlijkheid.

Dit experiment probeert bij te dragen aan deze discussie door te kijken of in Nederland het uiterlijk van de minister-president invloed heeft op perceptie van zijn eigenschappen. Daarbij is gekeken naar het stereotype van de kaaklijn. Het experiment laat zien dat de kaaklijn een zeer geringe invloed heeft op de perceptie van de eigenschappen van Mark Rutte. Met name het verschil tussen het normale gezicht en het gezicht met een smalle kaaklijn is aanwezig en significant bij de eigenschap sterke leider. De rest van de eigenschappen lieten geen significante verschillen zien en ook de richting waarin de resultaten op wezen was niet zoals werd verwacht. Wanneer respondenten die Rutte (heel) goed kenden buiten de analyse werden gehouden, werden de verschillen tussen de gezichten iets duidelijker. De richting van de resultaten veranderde niet. Dit onderstreept het vermoeden dat mensen met veel kennis over Rutte minder gevoelig zijn voor verandering in het uiterlijk. Zij baseren hun keuze allicht op kennis van hem als politicus.

Waarom met name de eigenschap sterke leider sterk verschillen opleverde naarmate het uiterlijk veranderde, is wellicht omdat de kaaklijn een goede aanwijzing kan zijn voor hoe lichamelijk sterk Rutte is. Een reden waarom andere eigenschappen minder verschillen lieten zien, zou kunnen zijn omdat de meeste eigenschappen die werden gevraagd meer informatie vereisten om een oordeel te geven. Zoals de prestaties van Rutte de afgelopen jaren, zijn uitspraken of politieke voorkeur. De analyse met de respondenten die Rutte slecht of redelijk kennen wijst ook die richting in. Hoe minder kennis iemand heeft van Rutte, hoe meer uiterlijk een rol kan spelen in de perceptie van iemands eigenschappen. Echter, de kans dat er toevallig één eigenschap is die significant verschil oplevert, in een onderzoek waarin veel verbanden worden onderzocht, is vrij groot. De verschillen bij de eigenschap sterke leider moeten dan ook voorzichtig worden geïnterpreteerd.

De resultaten zijn daarom niet betekenisloos. Het experiment laat zien dat het manipuleren van het uiterlijk van een nationaal bekend politicus in Nederland, weinig tot geen invloed heeft op de eigenschappen die de politicus krijgt toegedicht. Het gezicht van Rutte komt het best uit de verf zoals die op de originele foto staat. Dit bewijst wel dat bij de originele foto van Rutte geprobeerd is een zo goed mogelijk beeld van hem weer te geven. De foto is waarschijnlijk de beste van een selectie aan foto's die van hem werd gemaakt. Ook opmerkelijk is dat zo weinig mensen denken Rutte (heel) goed kennen te kennen, terwijl een van de veronderstellingen van personalisering is dat politici steeds meer op de voorgrond treden. De lage kennis over Rutte in de genomen steekproef laat zien dat het wel meevalt hoeveel de persoon achter de politicus in de aandacht komt.

Het experimentele design scoort slecht op het gebied van ecologische validiteit. In werkelijkheid is de beoordeling van politici onderhevig aan tal van criteria, terwijl in dit experiment beoordeling van politici wordt gereduceerd tot hun uiterlijk. Mede om deze reden is gebruik gemaakt van één van de bekendste politici van Nederland, om zoveel mogelijk de werkelijkheid na te bootsen. Desalniettemin is het moeilijk om de resultaten van dit onderzoek te generaliseren voor wat er in de echte wereld gebeurt. Het is dan ook niet uit te sluiten dat het kort blootstellen en manipuleren van het uiterlijk van bekende politici een effect kan hebben op de perceptie die kiezers hebben van hen.

Een vervolgonderzoek zou met een meer kwalitatieve aanpak kunnen onderzoeken welke overwegingen een rol spelen bij de keuzes die respondenten moesten maken bij het beoordelen van Mark Rutte. Bijvoorbeeld door de enquête te combineren met een diepte-interview, waarin geïnterviewde worden gevraagd hoe ze tot een beslissing kwamen bij de beoordeling van de eigenschappen. Dan zou duidelijk kunnen worden waarom sommige eigenschappen gevoeliger zijn voor verandering van het uiterlijk dan andere eigenschappen.. Andere respondenten zouden gevraagd kunnen worden om het uiterlijk van de verschillende foto's te beoordelen, om erachter te komen of mensen het überhaupt merken als er iets is veranderd aan een gezicht dat ze goed kennen. Bovendien zou expliciet gevraagd kunnen worden welke keuze mensen zouden maken als ze Rutte alleen moeten beoordelen op basis van zijn uiterlijk.

Het doel van dit onderzoek is deels te laten zien hoe mensen onbewust een oordeel vormen over een bekend politicus. Meer dan ooit worden mensen blootgesteld aan beelden van politici. Daarnaast is er steeds meer aandacht voor de buitenkant. Constant zijn mensen bezig met het lezen en beoordelen van uiterlijk van anderen. Dit maakt het steeds belangrijker dat kiezers zich bewust zijn van de manier waarop zij een keuze maken, en dat uiterlijk

onbedoeld de keuze van kiezers beïnvloedt. De uitkomst van dit onderzoek is vanuit een normatief oogpunt geruststellend. Het manipuleren van het uiterlijk van een bekend politicus in Nederland heeft maar geringe invloed op de perceptie die kiezers hebben van zijn politiek relevante eigenschappen. Over het algemeen werden de percepties van zijn eigenschappen bepaald door het beeld dat de deelnemers al van hem hadden en daar had de manipulatie van zijn uiterlijk nauwelijks invloed op. Dit roept de vraag op hoe belangrijk die directe effecten van King (2002) zijn. De indruk die mensen hebben van de eigenschappen van een politiek leider worden wellicht meer beïnvloed door indirecte effecten zoals de partijvoorkeur of standpunten die een politicus heeft in plaats van directe effecten zoals de *looks* van een leider.

Literatuur

- Aarts, K., Blais, A. & Schmitt, H. (red.) (2011). *Political Leaders and Democratic Elections*. Oxford: Oxford University Press.
- Alley, T.R. (1988). *Social and applied aspects of perceiving faces*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Andeweg, R.B. (1982). *Dutch Voters Adrift: On Explanations of Electoral Change (1963-1977)*. Leiden: Leiden University.
- Andeweg, R.B., & G.A. Irwin. (2014). *Governance and Politics of the Netherlands* (Herziene druk). Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Banducci, S. A., Karp, J. A., Trasher, M. & Rallings, C. (2008). Ballot Photographs as Cues in Low- Information Elections. *Political Psychology*, 29(6), 903–17.
- Bittner, A. (2011). *Platform or Personality? The Role of Party Leaders in Elections*. Oxford: Oxford University Press.
- Broersma, M. (2007). Visual strategies: Dutch newspaper design between text and image, 1900- 2000. In M. Broersma (red.), *Form and Style in Journalism: European Newspapers and the Representation of News, 1880-2005*. Leuven: Peeters.
- Curtice, J. & Lisi, M. (2015) The Impact of Leaders in Parliamentary and Presidential regimes. In M. Costa Lobo & J. Curtice (red.) *Personality politics: The Role of Leader Evaluations in Democratic Elections* (pp. 63-86). Oxford: Oxford University Press.
- Dabbs, J. M., Carr, T. S., Frady, R. L., & Riad, J. K. (1995). Testosterone, crime, and misbehavior among 692 prison inmates. *Personality and Individual Differences*, 18, 627–633.
- Dalton, R.J. & Klingemann H.-D. (red.) (2007). *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford: Oxford University Press.
- Dalton, R.J. & Wattenberg, M. P. (red.) (2000). *Parties without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- De Vries, P. & Landtsheer, Christ'l De. (2008). *Candidate Image in Belgian Politics*. Ann Arbor: ProQuest Dissertations Publishing.
- Domke, D. et al. (2002). The primes of our times? An examination of the ‘power’ of visual images. *Journalism*, 3(2), 131-159.
- Fiers, S. & Krouwel, A. (2005). The Low Countries: From ‘Prime Minister’ to president Minister. In T.H. Poguntke & P. Webb (red.), *The Presidentialisation of Politics: A Comparative Study of Modern Democracies* (pp. 128-158). Oxford: Oxford University Press, 2005,

- Friedman, H., & Zebrowitz, L. (1992). The Contribution of Typical Sex Differences in Facial Maturity to Sex Role Stereotypes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18(4), 430-438.
- Fox, R. L. & Smith, E. R. A. N. (1998). The Role of Candidate Sex in Voter Decision-Making. *Political Psychology*, 19(2): 405–419.
- Garzia, D. (2013). Changing parties, changing partisans: the personalization of partisan Attachments in Western Europe. *Political Psychology*, 34(1), 67-89.
- Guthrie, R. D. (1970). Evolution of human threat display organs. In T. Dobzhansky, M. K. Hecht, & W. C. Steere (red.), *Evolutionary biology*, (vol. 4, pp. 257–302). New York: Appleton-Century-Crofts.
- Hendriks, R. & Meijerink, F. (1998). Beelden van Politici. In G.A. Irwin, & J.J.M. Van Holsteyn (red.), *De Wilde Frisheid van Limoenen. Studiën over Politici in de Ogen van Kiezers*. Leiden: DSWO Press.
- Holmberg, S. & Oscarsson, H. (2011). Party Leaders Effect on the Vote. In K. Aarts, A. Blais & H. Schmitt (red.), *Political Leaders and Democratic Elections* (pp. 35-51). Oxford: Oxford University Press.
- Holsteyn, J.J.M. van & Andeweg R.B. (2008). Niemand is groter dan de partij. Over de Personalisering van de Nederlandse electorale politiek. In G. Voerman (red.), *Jaarboek Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen 2006*, (pp. 105-134). Groningen: Rijksuniversiteit Groningen/DNPP.
- Holsteyn, J.J.M. van & Andeweg, R.B. (2010). Demoted leaders and exiled candidates: Disentangling party and person in the voter's mind. *Electoral Studies*, (29)4, 628-635.
- Holsteyn, J.J.M. van, Irwin, G.A. & Eijk, C. van der. (red.) (1987). *De Nederlandse Keizer '86*. Amsterdam: Steinmetzarchief : SWIDOC.
- Jansen, H.-J., & J.J.M. Van Holsteyn. (1998). Uiterlijk en beoordeling van politici. In G.A. Irwin, & J.J.M. Van Holsteyn (red.), *De Wilde Frisheid van Limoenen. Studiën over Politici in de Ogen van Kiezers*. Leiden: DSWO Press.
- Keating, C. F. (1985). The physiognomy of dominance and attractiveness. *Social Psychology Quarterly*, 48, 61–70.
- Keating, C. F., Mazur, A. C., & Segall, M. H. (1981). A cross-cultural exploration of physiognomic traits of dominance and happiness. *Ethology and Sociobiology*, 2, 41–48.
- Keating, C. F., Randall, D., & Kendrick, T. (1999). Presidential physiognomies: Altered

- images, altered perceptions. *Political Psychology*, 20, 593–610.
- King, A. & Leigh, A. (2010). Bias at the ballot box? Testing whether candidates' gender affects their vote. *Social Science Quarterly*, 91(2), 324–343.
- King, A. (2002). Do leaders' personalities really matter? In A. King (red.), *Leaders' Personalities and the Outcomes of Democratic Elections* (pp. 1-43). Oxford: Oxford University Press.
- Kinder, D., Peters, R., Abelson, M., & Fiske, D. (1980). Presidential prototypes. *Political Behavior*, 2(4), 315-337.
- Langer, A.I. (2007). A Historical Exploration of the Personalisation of Politics in the Print Media: The British Prime Ministers (1945-1999). *Parliamentary Affairs*, 60(3), 371-387.
- Lau, R. R., & Redlawsk, D. P. (2001). Advantages and disadvantages of cognitive heuristics in political decision making. *American Journal of Political Science*, 45, 951–971.
- Lev-On, A. & Waismel-Manor, I. (2016). Looks That Matter. *American Behavioral Scientist*, 60(14), 1756-1771.
- Little, A., Roberts, S., Jones, B., & DeBruine, L. (2012). The perception of attractiveness and trustworthiness in male faces affects hypothetical voting decisions differently in wartime and peacetime scenarios. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 65(10), 2018-2032.
- Little, A., Burriss, R. P., Jones, B. C., & Roberts, S.C. (2007). Facial appearance affects voting decisions. *Evolution and Human Behavior*, 28(1), 18-27.
- Mattes, K., Spezio, M. L., Kim, H., Todorov, A., Adolphs, R., & Alvarez, R.M. (2010). Predicting election outcomes from positive and negative trait assessments of candidate images. *International Society of Political Psychology*, 31(1), 41-58.
- McAllister, I. (2009). The personalization of politics. In R.J. Dalton, & H.-D. Klingemann (red.), *The Oxford Handbook of Political Behavior* (pp. 571-588). Oxford: Oxford University Press.
- Murray, G. (2014). Evolutionary preferences for physical formidability in leaders. *Politics & Life Sciences*, 33(1), 33-53.
- Murray, G. & Smithz, D. J. (2011). Caveman politics: Evolutionary leadership preferences and physical stature. *Social Science Quarterly*, 92(5), 1215– 1235.
- NOS (2017, 25 augustus). Franse president Macron gaf 26.000 euro uit aan make-up. <https://nos.nl/artikel/2189727-franse-president-macron-gaf-26-000-euro-uit-aan-make-up.html>

- NOS (2016, 12 juli). Kapper Hollande kost 9895 euro per maand.
<https://nos.nl/artikel/2117265-kapper-hollande-kost-9895-euro-per-maand.html>
- NOS (2015, 20 februari). Waarom politici lelijk blijven en modellen worden opgepoetst.
<https://nos.nl/op3/artikel/2020386-waarom-politici-lelijk-blijven-en-modellen-worden-opgepoetst.html>
- Ohr, D. (2011). Changing Patterns in Political Communication. In K. Aarts, A. Blais & H. Schmitt (red.), *Political Leaders and Democratic Elections* (pp. 11-34). Oxford: Oxford University Press.
- Olivola, C. Y., & Todorov, A. (2010). Elected in 100 milliseconds: Appearance-Based Trait Inferences and Voting. *Journal of Nonverbal Behavior*, 34, 83-110.
- Olivola, C. Y., & Todorov, A. (2009). Fooled by first impressions? Reexamining the diagnostic value of appearance-based inferences. *Journal of Experimental Social Psychology*, 46, 315-324.
- Perrett, D. I., Lee, K. J., Penton-Voak, I., Rowland, D., Yoshikawa, S., Burt, D. M., Henzi, S. P., Castles, D. L., & Akamatsu, S. (1998). Effects of sexual dimorphism on facial attractiveness. *Nature*, 394, 884–887.
- Praino, R., D. Stockemer, and J. Ratis. (2014). Looking Good or Looking Competent? Physical Appearance and Electoral Success in the 2008 Congressional Elections. *American Politics Research*, 42(6), 1096–1117.
- Pound, N., Penton-Voak, I. S., & Surridge, A. K. (2009). Testosterone responses to competition in men are related to facial masculinity. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 276, 153–159.
- Poutvaara, P., Jordahl, H., & Berggren, N. (2009). Faces of politicians: Babyfacedness predicts inferred competence but not electoral success. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 1132–1135.
- Roehling, P. V., Roehling, M. V., Brennan, A., Drew, A. R., Johnston, A. J., Guerra, R. G., Keen, I. V., Lightbourn, C. P., & Sears, A. H. (2014). Weight bias in U.S. candidate selection and election. *Equality, Diversity and Inclusion*, 33(4), 334–346.
- Rose, R., & I. McAllister. (1986). Voters Begin to Choose: From Class-based to Open Elections in Britain. London: Sage.
- Re, D., Hunter, D., Coetzee, V., Tiddeman, B., Xiao, D., Debruine, L., Jones, B. C., & Perrett, D. (2013). Looking Like a Leader-Facial Shape Predicts Perceived Height and Leadership Ability. *PLoS ONE*, 8(12): e80957. doi:10.1371/journal.pone.0080957.
- Reid, R. T. (2004). Appearances do matter: How Makeup and Clothes can Affect the

- Outcome of Elections. *Campaigns & Elections*, 25(3), 23.
- Shehata, A. & Strömbäck, J. (2014). Mediation of Political Realities: Media as Crucial Sources of Information. F. Esser & J. Strömbäck (red.), *Mediatization of Politics: Media as Crucial Sources of Information* (pp. 99-113). London: Palgrave Macmillan.
- Sorokowski, P. (2010). Politicians' estimated height as an indicator of their popularity, *European Journal of Social Psychology*, 2010, 40(7), 1302–1309.
- Spisak, B.R., Homan, A.C., Grabo, A., & Vugt, van, M. (2011). Facing the situation: Testing a biosocial contingency model of leadership in intergroup relations using masculine and feminine faces. *The Leadership Quarterly*, 23, 273–280.
- Stichting Kiezersonderzoek Nederland; Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). *Dutch Parliamentary Election Study 2012*. DANS. <https://doi.org/10.17026/dans-x5h-akds>
- Stulp, G, Buunk, A.P., Verhulst, S. & Pollet, T.V (2013). Tall claims? Sense and nonsense about the importance of height of U.S. presidents. *Leadership Quarterly*, 24(1), 159–171.
- Swanson, D.L. & Mancini, P. (red.) (1996). Politics, Media, and Modern Democracy: An International Study of Innovations in Electoral Campaigning and Their Consequences. Westport: Praeger Publishers.
- Thomassen, J.J.A. (2005). *The European voter: A comparative study of modern democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Todorov, A., Said, C. P., Engell, A. D., & Oosterhof, N. N. (2008). Understanding evaluation of faces on social dimensions. *Trends in Cognitive Sciences*, 12, 455–460.
- Todorov, A., Mandisodza, A., Goren, A., & Hall, C. (2005). Inferences of competence from faces predict election outcomes. *Science*, 308(5728), 1623-6.
- Tversky, A., & Kahneman, D. (1974). Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases. *Science*, 185(4157), 1124-31.
- Vliegthart, R. (2012). The Professionalization of Political Communication? A Longitudinal Analysis of Dutch Election Campaign Posters. *American Behavioral Scientist*, 56(2), 135-150.
- Wattenberg, M. P. (2011). US Party Leaders: Exploring the Meaning of Candidate-Centred Politics. In K. Aarts, A. Blais & H. Schmitt (red.), *Political Leaders and Democratic Elections* (pp. 76-90). Oxford: Oxford University Press.
- Willis, J., & Todorov, A. (2006). First impressions: Making up your mind after 100 ms exposure to a face. *Psychological Science*, 17, 592–598.
- Zebrowitz, L. A., & Montepare, J. M. (1992). Impressions of babyfaced males and females

across the lifespan. *Developmental Psychology*, 28, 1143–1152.

Bijlage

Vragenlijst enquête

Bedankt dat u wilt deelnemen aan deze korte enquête. Deze enquête maakt deel uit van een onderzoek naar de beoordeling van politici en hun eigenschappen. U wordt gevraagd Mark Rutte te beoordelen aan de hand van een aantal eigenschappen. Als u een vraag niet kunt of wilt beantwoorden, dan kunt u die vraag overslaan. Succes!

Pagina 1:

1. Bent u zeer geïnteresseerd in politieke onderwerpen, tamelijk geïnteresseerd of niet geïnteresseerd?
 - Niet geïnteresseerd
 - Tamelijk geïnterneerd
 - Zeer geïnteresseerd
2. Hoe goed of slecht denkt u Mark Rutte te kennen?
 - Heel slecht
 - Slecht
 - Redelijk
 - Goed
 - Heel goed

Pagina 2:

3. Het volgende onderdeel gaat over de eigenschappen van Mark Rutte. Hieronder ziet u een foto van hem. Om verder te gaan met het onderzoek klikt u op deze foto.

Een van de drie foto's werd willekeurig gekozen als antwoordoptie. Respondenten kregen één foto van Rutte te zien.

4. Ik wil u vragen om Mark Rutte te beoordelen aan de hand van een aantal eigenschappen. Geef per eigenschap aan in hoeverre u vindt dat Mark Rutte de eigenschap al dan niet bezit. Waarbij een score van '0' betekent dat Mark Rutte de eigenschap helemaal niet bezit en een score van '100' dat Mark Rutte de eigenschap volledig bezit.

Sterke leider	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
Vastberaden	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
Coöperatief	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
Compromisbereid	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
Zorgzaam	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
Betrouwbaar	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
Eerlijk	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100

Pagina 3:

5. Wat is uw geslacht?

- Man

- Vrouw

6. Wat is uw leeftijd

7. Wat is uw hoogst behaalde onderwijsniveau?

- Basisonderwijs
- Vmbo, havo-, vwo-onderbouw, mbo1
- Havo, vwo, mbo2-4
- Hbo-, wo-bachelor
- Hbo-, wo-master, doctor
- Anders, namelijk:
- Weet ik niet

8. Op welke partij zou u stemmen als er vandaag Tweede-Kamerverkiezingen zouden zijn?

- Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD)
- Partij voor de Vrijheid (PVV)
- Christen Democratisch Appel (CDA)
- Democraten '66 (D66)
- GroenLinks (GL)
- Socialistische partij (SP)
- Partij van de Arbeid (PvdA)
- ChristenUnie (CU)
- Partij voor de Dieren (PvdD)
- 50PLUS
- Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP)
- DENK
- Forum voor Democratie (FVD)
- Blanco stem
- Zou niet gaan stemmen
- Weet ik niet
- Anders, namelijk:

9. In de politiek wordt soms gesproken over links en rechts. Wanneer u denkt aan uw eigen politieke opvattingen, waar zou u zichzelf dan plaatsen op een lijn van 0 tot en met 10, waarbij 0 staat voor links en 10 staat voor rechts?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Pagina 4:

10. Heeft u nog opmerkingen over de enquête?

- Nee
- Ja, namelijk:

